

LAPIN YMPÄRISTÖKESKUS

PÄÄTÖS

11.4.2007
LAP-2005-L-628-274

ASIA Maisema-alueen perustaminen

ALUEEN NIMI Saijan maisema-alue

TAUSTAA

Saijan kylä on luokiteltu maakunnallisesti arvokkaaksi maisemakokonaisuudeksi ympäristöministeriön vuonna 1993 julkaisemassa *Arvokkaat maisema-alueet; maisematyöryhmän mietintö II-teoksessa*. Itä-Lapin 26.10.2004 vahvistetussa maakuntakaavassa kylän kehittämisperiaatteeksi kirjattiin kulttuurihistoriallisesti ja maisemallisesti arvokkaiden piirteiden säilyttäminen ja uudisrakentamisen sovittaminen perinteiseen ympäristöön. Maakuntakaavassa Saijan kylä kuuluu maaseudun kehittämisen kohdealueiden sekä matkailun vetovoima-alueen kehittämisvyöhykkeisiin.

Saijan maisema-alueen hoito- ja käyttösuunnitelman laatiminen käynnistyi loppuvuodesta 2005, jolloin Lapin ympäristökeskus alkoi selvittämään sopivaa kohdetta luonnonsuojelulain mukaisen maisema-alueen perustamiseksi Lappiin. Sallan kunta ja Saijan kylä kiinnostuivat mahdollisuudesta ja 24.11.2005 järjestettiin tutustumiskäynti Saijalle. Hankkeelle perustettiin tärkeimmistä sidosryhmistä ohjausryhmä, johon kuuluivat Lapin liitto, Lapin metsäkeskus, Lapin maakuntamuseo, Sallan metsänhoitoyhdistys, Metsähallitus, Sallan kunta ja Saijan kylä sekä Lapin ympäristökeskus. Koska paras tietämys ja tuntemus suunnittelualueesta on paikallisilla ihmisillä, tiedon keräämiseksi perustettiin Saijan kyläläisistä paikallistyöryhmä. Pääteemana työryhmällä oli Saijan kylän maankäytön historiaa kuvaavan tiedon kerääminen.

Suunnittelualueen maanomistajille lähetettiin tiedote ja kutsu hankkeen aloitustilaisuuteen. Samassa yhteydessä maanomistajille lähetettiin kyselylomake, jossa kysyttiin Saijan kylän maiseman muutoksista, arvokkaista sekä ongelmallisista maisemakohteista ja kartoitettiin maanomistajien tarpeita maisemanhoitoon. Vuoden kestäneen hankkeen aikana järjestettiin yhteensä neljä yleisötilaisuutta.

ALUEEN SIJAINTI

Saijan kylä sijaitsee Itä-Lapissa, Sallan kirkonkylältä pohjoiseen noin 40 km lähellä Savukosken rajaa. Kylässä yhtyy Aatsinkijoki Kuolajokeen, ja se edelleen Tenniöjokeen. Kylän jakaa kahteen osaan luode-kaakko -suuntainen Kolsanharju ja keskikylän eteläpuolella on Sarivaara. Kylän maisemaan antavat leimansa harjujen ja vaaran välissä mutkittelevat joet.

Saijan maisema-alue sijaitsee Peräpohjolan – Lapin maisemamaakunnassa, Itä-Lapin tunturi- ja vaaraseudulla. Maiseman perusrungon muodostavat suuret ja haarovat jokilaaksot sekä niiden väliset laajat selännealueet. Itä-Lapin tunturi- ja vaaraseutu on jyrkkäpiirteistä vaara- ja tunturimaata etenkin itäosissaan, ja järviä on vain vähän.

ALUEEN KUVAUS

Saijan kylää halkovat lukuisat joet. Suurin joki on kylän ohi länsiluoteeseen virtaava vuolas Tenniöjoki, joka saa alkunsa idempää Venäjän puolelta. Pohjoisesta laskevat Naruskajoki sekä serpentiinimäisesti mutkitteleva Maltiojoki yhtyvät Saijan kaakkoispuolella Tenniöjokeen. Saijan kylän kohdalla myös Kuolajoki liittyy Tenniöjokeen. Saijan eteläpuolella Kuolajokeen yhtyy suurempi sivuhaara, Aatsinginjoki. Kuolajoki sivuhaaroineen kerää vetensä laajalta suoalueelta, mutta Tenniöjoen valuma-alueella on soiden lisäksi myös tuntureita.

Suunnittelualueen länsipuolella sijaitsee Joutsenaapa – Kaita-aavan Natura 2000 –alue (FI 1301404). Joutsenaapa–Kaita-aavan pinta-ala on 12 785 hehtaaria. Se sijaitsee pääosin Sallan kunnassa, vain Joutsenaavan aivan pohjoisin kärki on Savukosken puolella. Alue on yhtenäinen, rimpinen ja jänteinen aapasuo. Aatsinkijoki, Joutenoja ja monet pienemmät joet halkovat aluetta tehden siitä varsin vaikeakulkuisen. Jokien varsilla on aikoinaan niitetty heinää, mistä muistona on joitain yksittäisiä latoja ja umpeen kasvavia niittyjä. Alueen tärkeimmät suojeltavat Natura-luontotyytit ovat aapasuot, puustoiset suot, luonnon- ja tulvametsät.

Suunnittelualueen luoteisosassa sijaitsee osa Kolsanharjun harjensuojeluohjelma-alueetta (HSO 120 152). Kolsanharju on arvioitu valtakunnallisessa harjututkimuksessa kulutuskestävyysluokkaan 1-2, eli kestävän kulutusta erittäin heikosti tai heikosti.

Maisema-alueelta tunnetaan yhteensä kuusi uhanalaisten kasvien ja sienten esiintymää. Putkilokasveista laaksoarhon (*Moehringia lateriflora*) ja pohjanluhtalemmikkin (*Myosotis nemorosa*) voi löytää jokivarsilta ja ahonoidanlukon (*Botrychium multifidum*) vanhoista pihapiireistä tai kuivilta kedoilta. Sienikunnan uhanalainen edustaja valkolimalakki (*Limacella illinita*) viihtyy monenlaisilla rehevillä kasvualustoilla.

Peräpohjola-Lapissa inhimillinen vyöhyke on syntynyt yleensä rantaterasseille ja jokivarsien kummuille: asutus on keskittynyt pitkiksi ja väljiksi vesistöjä seuraileviksi kyliksi. Omaleimaisissa

avarissa kylämaisemissa on matalaa ja niukkaa kasvillisuutta ja yleensä vähän puita. Viljavilla rannoilla on pieniä peltotilkkuja ja niittyjä siellä täällä. Myös luonnonniittyjä on paljon, vaikkakin ne ovat poistumassa käytöstä. Luontaiset tulvaniityt voivat seurilla jokivartta leveinä, jopa kilometrien pituisina kaistaleina. Niityillä voi vielä nähdä alkuperäisiä harmaita heinälatoja, haasioita ja niitypirttejä. Suurin osa kylien vanhasta rakennuskannasta kuitenkin tuhoutui Lapin sodassa 1944–1945. Vanhoihin elinkeinoihin liittyviä perinteisiä rakennelmia ja kausiasuinpaikkoja löytyy ympäri Peräpohjolaa ja Lappia varsinaisten kyläkeskuksien ulkopuolelta.

Saijassa on voimakas tahto vaalia alueen historiaa ja perinteisiä maankäyttömuotoja. Halu välittää kulttuuriarvoista nousee toisen maailmansodan aikaisista kokemuksista. Saija tuhoutui Lapin sodassa muutamaa saunaa lukuun ottamatta täydellisesti. Uudet pihapiirit rakennuksineen muodostuivat pääosin vanhoille asuinkentille. Nykyinen rakennuskanta on vahvasti jälleenrakennuskautta edustavaa. Saijan kylän maankäytön historia on muotoutunut metsälappalaisten kotakenttien ajasta tukeutuen myöhemmin poronhoitoon sekä metsä- ja maatalouteen. Saijan kylän sivuitse virtaavat joet kevättulvineen ovat luoneet suotuisat olosuhteet maataloudellekin ja antaneet evästä päivittäiseen ruokapöytään.

Metsätalous savotta- ja uittokulttuureineen on olennainen osa jokivarsikylän lähihistoriaa. Saijan kylän keskeiset metsät ovat kaikki eri kasvuvaiheissaan olevia talousmetsiä ja metsätalous tulee tulevaisuudessakin olemaan keskeinen elannonlähde alueella. Alueen metsätalous- suunnitelmat voidaan laatia maisemat huomioiden. Vaarojen rinteiden jyrkkyyden vuoksi monille palstoille metsätalouskoneilla on vaikea päästä, mikä osaltaan tukee maapohjalle suopeaa ja työllistää metsurityövoiman käyttöä.

Perinteinen maatalouden historia näkyy kylässä erityisesti jokivarilla. Viime vuosisadalla maatalous on ollut lähinnä karjataloutta sekä ohran ja perunan viljelyä. Jokivarret ovat olleet laidunmaina ja niiltä on niitetty luonnon heinää karjan ravinnoksi. Nyt jokivarsien pensoittuminen on edennyt pitkälle ja hoitotoimia maiseman avoimena säilyttämiseksi tarvitaan. Paras hoitokeino on perinteinen, laiduntamiseen ja niittoon perustuva.

LAUSUNNOT

Hoito- ja käyttösuunnitelmaluonnoksesta pyydettiin lausunto yhteensä 13 taholta. Suunnitelmasta saatiin 11 lausuntoa. Kaikissa lausunnoissa maisema-alueen perustamiseen ja alueen hoitosuunnitelmiin suhtauduttiin erittäin suopeasti. Lapin liiton, Lapin Metsäkeskuksen Museoviraston, Saijan kyläyhdistyksen, Lapin luonnonsuojeluyhdistyksen, Lapin liiton ja Lapin maakuntamuseon lausuntojen mukaan suunnitelmaan on tehty täsmennyksiä. Annetut lausunnot ja niiden vaikutukset hoito- ja käyttösuunnitelmaan on kerätty suunnitelman loppuun.

LAPIN YMPÄRISTÖKESKUKSEN PÄÄTÖS

Ympäristökeskus hyväksyy Lapin liiton esityksen ja perustaa Saijan maisema-alueen karttaliitteen mukaiselle alueelle.

Perustelut

Luonnonsuojelulain 32 §:n mukaan maisema-alue voidaan perustaa luonnon- tai kulttuurimaiseman kauneuden, historiallisten ominaispiirteiden tai siihen liittyvien muiden erityisten arvojen säilyttämiseksi ja hoitamiseksi. Saijan kylän asutus- ja luonnonhistoria ja ominaispiirteet ovat kuin suoraan hallituksen esityksen perusteluista "*... ettei niissä suojella alkuperäistä luontoa, vaan sellaista, jota ihmiskäsi on vuosikymmeniä, ehkä vuosisatoja, muokannut muun muassa viljelemällä, puutarhanhoidolla sekä rakennuksia ja teitä rakentamalla*" (HE 79/1996). Edelleen hallituksen esityksessä mainitaan esimerkkeinä maatalousmaisemat, jokilaaksot, vaaramaisemat, vanhat kyläraitit ja ranta-alueet. Maisema-alueen perustamisen tavoitteena ei näin ole yksinomaan luonnonkauneuden suojeleminen, vaan luonnon- ja kulttuurimaiseman muodostama kokonaisuus.

LSL 32 §:n asettamat edellytykset täyttyvät. Saijan kylä edustaa maatalousmaisemia, jokilaaksoja, vaaramaisemia, kyläraitteineen ja muine kulkureitteineen. Kuten Saijan maisema-alueen hoito- ja käyttösuunnitelmassa "Kotakentistä jälleenrakennuksen aikaan" kuvataan, on Saijaa asuttu ja sen luonnosta elanto otettu aina 1600-luvulta lähtien. Ihminen on muokannut ympäristöään muun muassa viljelemällä, metsänhoidolla sekä rakennuksia ja teitä rakentamalla ja siten on muovautunut monipuolinen kulttuuriympäristö, jota elävöittää monimuotoinen pohjoisboreaalinen luonto. Kokonaisuuden säilyttäminen tulevaisuudessakin elävänä ja omaleimaisena on mahdollista kiinnittämällä maisemanhoitoon huomiota hoito- ja käyttösuunnitelman mukaisesti. Maisema-alueen perustaminen tuo lakisääteisen hyväksynnän omaleimaisen kylän maisema-arvojen huomioimiselle kaikessa kylän kehittämisessä.

Maisema-aluetta koskevat suositukset

LSL 34 §:n mukaan voidaan päätöksessä antaa tarpeellisia määräyksiä maisema-alueen perustamisen kannalta merkityksellisten maisema-arvojen säilyttämiseksi. Lapin ympäristökeskus katsoo, että Saijan kylän maisema-alueen säilyttämiseksi ei tarvita erillisiä määräyksiä. Alueelle on vahvistettu vuonna 2001 Saija-Pulkkaviita-alueen yleiskaava, jossa alueen maankäyttö on ratkaistu maisemalliset tavoitteet huomioiden.

Saijan metsätalousmaiden hoitamiseksi hoito- ja käyttösuunnitelmassa esitetään suosituksia maisemat huomioivalle metsätaloudelle. Metsätaloutta koskevia määräyksiä ei nähdä tarpeelliseksi asettaa. Sen sijaan suositusten ja ohjeiden avulla pyritään eri käyttömuodot ja tavoitteet yhteen sovittavaan ratkaisuun. Lapin metsäkeskus on huomionnut ja huomioi maisemalliset tavoitteet alueelle

laatimissaan tilakohtaisissa metsätaloussuunnitelmissa. Maisemaa koskevat tiedot tallennetaan metsäkeskuksen metsävara-aineistoon. Näin ne välittyvät edelleen Sallan metsänhoitoyhdistyksen työntekijöille, jotka ottavat ne huomioon työssään.

Jokivarsien vanhoja laidun- ja niittyalueita suositellaan hoidettavaksi perinteisin menetelmin, laiduntamalla ja niittämällä. Hoidon suunnittelun helpottamiseksi Lapin ympäristökeskus laatii Saijalle keväällä 2007 LUMO-suunnitelman. Suunnitelmaa voi käyttää tukena maatalouden erityistukia haettaessa.

Liite Kotakentistä jälleenrakennuksen aikaan - Saija maisema-alueen hoito- ja käyttösuunnitelma

Sovelletut oikeusohjeet

Luonnonsuojelulaki (1096/1996) 32 §, 33 § ja 34 §
Luonnonsuojeluasetus (160/1997) 13 §, 14 § ja 15 §

Päätöksen tiedoksianto ja lisätiedot

Päätöksestä kuulutetaan Sallan kunnan ilmoitustaululla.

Lisätietoja päätöksestä antaa Päivi Lundvall, puh 020 490 6764.

MUUTOKSENHAKU Tähän päätökseen tyytymätön saa hakea muutosta valittamalla Rovaniemen hallinto-oikeuteen.

Valitusosoitus on liitteenä (LAP 01L).

Matti Hepola
Johtaja

Päivi Lundvall
Ekologi, FT

JAKELU

Päätös

saantitodistuksella
Lapin liitto

Jäljennös

virkakirjeellä
Ympäristöministeriö/ALO
Sallan kunta
Lapin metsäkeskus
Metsähallitus
Sallan metsänhoitoyhdistys
Lapin maakuntamuseo
TE-keskus Lappi
Museovirasto
Lapin Tiepiiri
MTK –Lappi
Paliskuntain yhdistys
Lapin luonnonsuojelupiiri